

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "VATAN" KONSEPTINING LINGVO-MADANIY VOQELANISHI

Azizbek Xolmirzayev

Qarshi Davlat Universiteti

E-manzil: Kholmirzayev_04

Annotasiya

Ushbu maqolada "Vatan" so'zining ingliz va o'zbek tillaridagi lingvo-madaniy voqelanishi haqida so'z yuritiladi. Shu bilan bir qatorda konsept, lingvo va voqelanish kabi tushunchalarning mohiyati ham yoritib beriladi.

The linguo-cultural significance of the concept of "HOMELAND" in English and Uzbek languages.

Annotation

This article discusses the linguistic and cultural significance of the word "Homeland" in English and Uzbek languages. It elaborates on the concepts, as well as the essence of linguistics and culture.

Лингво-культурное содержание концепции "Родина" на английском и узбекском языках.

Аннотация. В этой статье рассматривается лингвокультурная адаптация слова "Родина" на английский и узбекский языки. Вместе с тем, объясняется смысл таких понятий, как концепция, лингво и культурная адаптация.

窗体底端

Konsept-kognitiv tilshunoslikning tayanch tushunchasi hisoblanadi. U tilshunoslikda tushuncha, fikr, g'oya, anglash va shunga o'xshash izohlar bilan yuritiladi. Konsept so'zi, lotincha conceptus bo'lib, "tushuncha" ma'nosini ifodalaydi. Ko'p hollarda "konsept" atamasidan "tushuncha" so'zining sinonimi sifatida foydalanilsada, "Tushuncha" predmet yoki voqeani asosiy belgisini ifodalaydi, "Konsept" esa u haqida umumiy hamda kengroq ma'lumotlarni o'zida mujassamlashtiradi. Y. S. Kubryakovaning fikriga ko'ra, "konsept" termini tafakkur, anglash, ma'lumotlarni saqlash va qayta ishlash kabi muammolar bilan

shug'ullanuvchi kognitiv psixologiya hamda kognitiv tilshunoslik, lingvokulturologiya fanlari uchun "soyabon" vazifasini o'taydi. (1,2) Barchamizga ma'lumki yaqin yillardan buyon konsept so'ziga ham tilshunoslikning alohida o'rganadigan obyekti sifatida e'tibor qaratilmoqda. Konsept zamonaviy tilshunoslikdagi lingvomadaniy sohaning birligi hisoblanadi, chunki u til, jamiyat va uning madaniyati to'g'risidagi bilimlarni mujassamlashtiradi. Ushbu tushuncha tilda madaniyatni aks ettiradi va inson ongida olam tasvirini shakllantiradi. "Konsept tafakkurning operativ mazmun birligi, tizimlashtirilgan bilimning birligi yoki kvantidir".(3) "Konseptlar – bu inson fikrlash jarayonida foydalanadigan ideal, mavhum birliklar, ma'nolardir. Ular olingan bilimlar tajriba, insonning real borliqni idrok etishi natijalarining mazmunini muayyan birliklar, "kvantlar" ko'rinishida aks ettiradi" (4). Turli konseptlar leksikasining semantik izohlanishi, muayyan birliklar majmuasiga aloqadorligi bilan xarakterlanadi.

"Kognitiv" so'zining asosiy ma'nosi o'rganish, tushunish, va xotirada saqlash jarayonlari bilan bog'liq bo'lgan narsalarga oid. Bu so'z, insonning o'rganish, tushunish, yodlash, muhokama qilish va muammolarni yechish jarayonlarini ifodalaydi. "Kognitiv" so'zining izohi, psixologiya va nevrologiya sohasida foydalaniladi va o'z ichiga o'rganish jarayonlarini, o'z ichiga olgan axborotlar va ularning qabul qilinishi, fikrlash jarayonlari va ma'lumotlar bilan bog'liq bo'lgan narsalarni o'z ichiga oladi. Kognitiv ilm, insonning o'zining o'rganish va fikrlash jarayonlarini, xotirada saqlash va fikrlash usullarini, asosiy ma'lumotlar bilan bog'liq o'z ichiga olgan soha hisoblanadi. Bu soha, inson psixikasining qanday ishlashini, o'rganish va tushunish jarayonlarini, ma'lumotlarni yodlash va fikrlashni o'rganish bilan shug'ullanadi.

"N.N. Boldiryevning ta'kidlashicha, "tilda konsept alohida so'zlar va so'z birikmalari, frazeologik birliklar, gaplar va butun matnlar vositasida verballashgan bo'lishi mumkin"(5).

Bilamizki, har bir hududning faol qo'llaniladigan ko'plab tushunchalar bor. Shu jumladan, ular og'zaki va yozma nutqda mavjudligi bilan boshqalaridan ajralib turadi. Ushbu maqolada yuqoridagilarga tayangan holda "Halollik" konseptiga chuqurroq ta'rif berishga harakat qilamiz. Halollik so'zining lug'aviy ma'nosi: Vijdon bilan, insof yuzasidan ish tutish; to'g'rilik, soflik. Halollik insonni tarbiyalash orqali shakllantiriladigan go'zal fazilatlarining biridir.

Ya'niki to'g'ri yo'lda yurish, o'zining mehnati bilan kun ko'rish, so'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi munosabatlarning mustahkam bo'lishi uchun muloqot

mobaynida, olib borilayotgan ishlari davomida rost so‘zlash hamda insof bilan ish ko‘rish nazarda tutiladi. Bundan ko‘rinib turadiki, “Halollik” konsepti o‘zaro muloqotga kirishgan shaxslar o‘rtasida bir-biriga bo‘lgan munosabatida asosiy o‘rinni egallab, ular o‘rtasidagi ishonchni ortishini shakllantiradi, o‘zaro munosabatlarni yaxshilaydi, har qanday faoliyat jarayonida insofli, adolatli bo‘lishga undaydi.

"Vatan" so'zi o'zbek tilida "millat", "davlat", "mamlakat" yoki "davlatlar" degan ma'nolarga ega. Lingvo madaniy voqelanishi bo'yicha, bu so'zning o'zida xalq, davlat, hududiyat, madaniyat, va tarixiy bag'ri bo'lgan ma'nolarni o'z ichiga oladi. Vatan, insonlarning o'zining milliyatiga, tarixiy yurtiga oid hissiyotlarni ifodalash uchun muhim bo'lib, ularning identifikatsiyasining asosiy qismini tashkil etadi. Bu so'zning lingvo madaniy voqelanishi, xalqning o'zining milliy, tarixiy, madaniy, va jamiyatiy muloqotlarida o'rin olganining ko'rsatishidir. O'zbek tilidagi "vatan" so'zi, odamlar uchun o'z milliy va madaniy identifikatsiyasini aniqlashda va o'z tarixiy-madaniy bag'riga ega bo'lgan joy uchun ishlatiladi. Bu so'z, o'z hududiy va siyosiy bo'yiligi, tarixiy merosi, tili, adabiyoti, va madaniy qadriyatlari orqali ifodalangan. Vatan, bir kishi yoki bir jamoat uchun oid bo'lgan yurt, huquqiy hududiyat yoki mamlakatdir. Bu so'z, odamlar uchun o'z asal manosi va oid bo'lgan hissiyotlarni ifodalashda o'z ma'noli joyga ega.

Xulosa: “Vatan” leksemi tarkibida “kishining tug‘ilib o‘sgan o‘lkasi, shahri yoki qishlog‘”, “yurt, diyor, kishi tug‘ilib o‘sgan va o‘zini uning fuqarosi hisoblagan mamlaka”, “ona yurt, turarjoy, boshpana, maskan, uy, o‘simlik va shu kabilarning asli kelib chiqqan yeri” ma‘nolarini bildiradi. O‘zbek tilidagi turli xil kategoriyalar ularning tarkibidagi har bir so‘zning qismlarini yoritib berilishi leksik ma‘no mazmun mohiyatini yanada kengroq yorqinlashtiradi. Boshqa tilda ham so‘zlarning kelib chiqish tarixi, ularning madaniyati va tarqiy etib borishi davomida yangi yangi ma‘nolarni kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Кубрякова, Е. Когнитивный взгляд на природу частей речи //Словарь. Грамматика. Текст. — М., 1996. — 331 с.
2. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘zME, 2008. – 411 b
3. Н.Н. Болдырев. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии: учебное пособие. Изд.5-е, стер. – Москва-Берлин: DirectMedia, 2016. – Б. 30.
4. arxiv.uz
5. Н.Н. Болдырев. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии: учебное пособие. Изд.5-е, стер. – Москва-Берлин: DirectMedia, 2016. – Б.36-47.

